

Confused and Comatose

יום כפור תשפ"ב [תמהון לבב]

And for the sin ...

through confusion of the heart.

WE HAVE NOT SEEN GOD'S HAND IN EVERYDAY EVENTS.

ועל חטא שחטאנו לפְּנֵיךָ
בְּתַמְהוֹן לִבָּב.

ועל חטא שחטאנו לפְּנֵיךָ
בְּתַמְהוֹן לִבָּב:

בו מבוטח הדעת¹³⁹ שתמה על ההנהגה העליונה ברעת הצדיק וטובת הרשע, וכן בהיפך כשראה פלאי היוצר ולא נתפעל מהם להכיר בהם גדולת השי"ת ולתמוז בפעלן, רק חשב שמקרה המה עפ"י הטבע¹⁴⁰ שתמה על שבאים עליו צרות, או שהיה תוהו ומתחרט על מצוות שעשה¹⁴¹ שחטא בעבור שהוא טרוד או בצער, ואין זאת הצטרקות על חטאו כלל¹⁴² שליגלג על דברי חכמים¹⁴³.

We have allowed ourselves to be weakened in matters of faith. When troubles befall us, we wonder why — instead of understanding that God is showing us that we must improve ourselves. We have doubted the validity of the Torah, the authority of the Sages, and the applicability of the halachah to modern times.

3 מניח עסקתו כ' רחוק

5 | WELLSPRINGS OF FAITH R. Wolfson

Hereditary Belief

There is, however, an entirely different type of belief in God — the belief with which a Jew is born. Every Jew knows there is a God in the same instinctive way he knows how to breathe. He doesn't have to be taught it, and he doesn't have to figure it out through logic. It is a knowledge that comes from the deepest level of his being. He may not be able to justify this knowledge intellectually or even to articulate it clearly, but it is there,

"על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב" (וידוי דיום הכיפורים), הנה לשון תמהון לבב כבר נמצא בתורה, והוא בתוכחה דפרשת כי תבא (דברים כח, כז) "יככה ד' וגו' ובתמהון לבב", ושם פירש רש"י "בתמהון לבב אוטם הלב, היינו סתימת הלב".

ונראה דהא דהעמידו ענין תמהון לבב, כענין אחרון בוידוי דיום הכיפורים [אף שיש לומר דהוא מפאת סדר הא' ב'] הרי שוידוי זה מכריע הוא את כל הקודמים (לו, וכביכול הוא המכה בפטיש דכל החטאים שהוזכרו עד הנה בוידוי, וכמובן שיש להבין מה יש בוידוי זה שהוא מכריע את כל דברי הידוי שנאמרו עד אליו.

within him. It is hereditary knowledge.¹⁴

Just as migratory birds have a homing instinct, every Jew has an innate sense of direction, a built-in compass that directs him toward his Source — toward his Father in Heaven. Just as a newborn infant knows how to draw life-giving milk from its mother, every Jew is born with an instinct that prompts him to draw life from the Source of all life — from God.

4 תנר אדה יום הכפורים מישדה

Just as there is an instinctive recognition between an animal and its owner, the prophet tells us, so too every Jew has an instinctive recognition of God. A Jew needs only to awaken this instinctive knowledge, and it will reconnect him with his Father in Heaven.

"שובה ישראל עד ה' אלוקיך, כי כשלת בעוונך". כלומר, שובה ישראל עד שתדע כי 'ה' הוא אלוקיך, כי מה שיכשלת' ויש לך תהיות באמונה, זה רק "בעוונך", משום שהרבית לחטוא, לכן טומטם לבך ונכשלת. וע"י שתובתך והתקרבותך יסורו כל ספיקותיך ותכיר את בוראך, כפי שהשי"ת נטע בלבך את הטבע הרוחני לדעת אותו ולאהבה וליראה אותו וללכת בדרכיו, ועל כך נאמר "בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי, ידע שור קוניהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן" (ישעיה א-ב), כי הכרת ה' טבועה בטבע הבריאה, מה עוד בישראל שהם בנים למקום וגבר עלינו חסדו, אבל מפאת פשענו - לא ידענו ונפלנו במכון הטעות והספקות, ואין לנו אלא לשוב בתשובה ואז נגיע להכרת ה' ברורה²⁰⁸.

Similar processes can also occur within the spiritual organism, the neshamah. The healthy Jewish soul has an instinctive belief in God. But if someone damages his neshamah through spiritual abuse, he could become spiritually ill, and the natural powers of his soul, including the power of emunah, would be weakened. What is the definition of "spiritual abuse"? The answer can be stated in one word: sin.

Similarly, the spiritual heart can become clogged — not by cholesterol, but by aveiros. Sin interferes with the natural flow of holiness within the heart and renders the heart hard and unresponsive. The Jewish heart is designed by the Creator to be an instrument of exquisite sensitivity, one capable of responding to the most delicate tremors of holiness. It is meant to resonate with the love and fear of God in a thousand subtle variations of tone and timbre. It has the ability to sing before the Creator with a range and register that no symphony orchestra can match. But sin clogs and occludes. It closes what ought to be open, and it opens what ought to be closed. Suddenly a voice that was singing the harmonies of Heaven is transposed downward into a scale of untempered dissonance, a key of half-steps and halting discord.

Spiritual Sclerosis

Every aveirah, every sin, can damage the soul and weaken the faculty of emunah. "Sin stupefies the heart," Chazal tell us.²² Sin dulls the spiritual heart and numbs the natural recognition by

י' אֶל־הַיָּהוָה כִּי־יַעֲשֶׂה אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ:
י"ב כִּי לֹא כְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יִרְדּוּ אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ:

17 Don't cause yourself distress when another man becomes wealthy, when the honor of his house increases.

18 For when he dies, he won't take anything, his glory will not descend after him.

When we see or hear that someone is highly successful, we have a choice as to what our attitude will be. Those who focus on the joy and pleasure of the gifts that the Almighty has given them, will be free of envy. Their minds are so full of gratitude and appreciation, that they gain all the benefits of what anyone else has. True, someone else might have more than they do, but the benefit of what the other has, is that it gives that person joy. This joy can be yours when your mind is joyful with what you have. It is not how much anyone has, that makes the true difference in one's life. It is the emotional quality of one's life — lived with what one has. This is created in your brain with the thoughts that you think. Allowing the messages from *Tehillim* to permeate your thinking will enhance your emotions regardless of what anyone else has, does, or is.

Our verse addresses a person who has not yet mastered this attitude. He focuses on the amount that someone else has and says to himself, "*Oy gevalt*. How awful! This person has a lot — I have only a little. His life is so much better than mine. He has made it in this world — I have not. I will now choose to feel highly distressed whenever I compare what I have, with what he has."

Here King David is telling him, "Wait a moment. Your distress comes from a major error in your thinking. You think that this person's wealth makes him fortunate? That is an error."

What is the error? His wealth does not make him live, "happily ever after." Rather, his wealth is only temporary. All his wealth and superficial honor and glory, do not follow him to the grave. When his physical body stops functioning, he is penniless. As the saying goes, "You don't take it with you in the end."

What is truly valuable? Spiritual wealth. When you nourish your soul in this world, your soul is truly wealthy, for all eternity.

The good deeds that one does, are eternal. A person with financial wealth can transform this into spiritual wealth by doing

many acts of kindness with his money. He can help worthy institutions and causes. He can help individuals in financial need. He can support Torah and those who study it.

So is there not a danger that a person might be consumed with distress that someone else has amassed considerable spiritual accomplishments with his money, and has a potential for even more? One might, but when it comes to spiritual accomplishments, one does not need a large amount of money to carry out many acts of kindness. A person who has only a small amount of money to give to a needy person, can still carry out a multitude of kind verbal acts. With your words, you can visit the sick and help others in myriad possible ways. Then you, too, will have spiritual wealth.

You can nourish your eternal soul with words of prayer and praise to the Almighty. You can study Torah and teach it — all this creates spiritual wealth, and anyone can accomplish this, without the prerequisite of having vast financial means.

וכש"כ בן-תורה, כשהוא יוצא מכותלי ואהלי תורה ומוסר ועובר דרך איש מדיני אשר לא מכבר היה חברו לעמלה של תורה, ונפרד והלך לעסקיו והצליח, עוברת עליו רוח קנאה ושפלות, וכאילו מתחרט על שהותו בדי אמות של הלכה, ובלבו מקננת תשוקה לחיי המסחר, והוא מעריך ערך הצלחת חברו ומתמיה ומתפלא, הרי זה חטא גדול של "תמהון לבבי", אף שאינו מוציא בפיו את הרוריו. וזשה"כ "יככה ה' וכו' בתמהון לבבי" (דברים כח, כח).

ויש שבגלל הרחור ותמהון זה כבר הוא נידון כאנשי העולם, וכבר גם הוא עומד מבחוץ לדי אמות של הלכה: מצינו בסדר טהרות (כלים יז, יא): "כל שבים טהור, חוץ מכלב המים מפני שהוא בורח ליבשה". והרע"ב ז"ל מפרש: כל בריות שבים, אם עשה מעורו כלים אין מקבלין טומאה, דכתיב (ויקרא יא, לב) "או בגד או עור או שק", מה בגד גידולו מן הארץ אף עור הגדל מן הארץ, חוץ מכלב המים, לפי שכל שאר בריות שבים אין אחד מהם בורח ליבשה כשבאים לצוד אותם, אלא כלב המים בלבד, לכן היו בכלל עורות היבשה, ואם עשה כלי מעורו מקבל טומאה, והלכה כר"ע" עכ"ל.

הרי שבנטיה קלה ובשתוקקות וקנאה לאנשי החוץ, נידונים להיות טיב אחר ומתייחסים לטוג ובריה אחרת.

17

Envy is a foolish waste of one's precious time and mental energy. Imagine someone standing at a seashore with a large group of people. All of a sudden, an ancient buried treasure of gold coins is brought in, with the tide. Everyone gets into action to gather as many coins as he can. One man has gathered more coins than some people, but much less than certain others. He then stops gathering more coins and starts whining: "Woe is me! I have less than these people. Isn't it terrible that they have so much more than I do? I feel deprived. My self-image is diminished when I see that they have more than I do."

Someone who cares about this person will tell him, "My dear friend, stop whining and continue collecting. The more you collect, the better off you'll be. Be joyful with what you have. When you experience joy for what you have, you have the main benefit of what they have."

This will be helpful for anyone who integrates this sensible and rational way of responding.

Now imagine a wise person who realizes something that the others do not yet realize. He tries to enlighten the whiner, "The coins are an illusion — they are not real. They are not buried treasure of pure gold, but instead, are toy coins that someone

made for his young children to play with. They are only cheap metal plated gold. The paint will eventually rub off and there is no value in the metal itself. Children can play with it for a while, but it has no real market value."

The listener might be skeptical at first, but the wise person rubs off the gold and points out to him, "Open your eyes and observe what I'm showing you."

And now the whining stops — true awareness has changed the entire situation.

King David's wisdom enables us to see this world with greater clarity. Someone once coined the term "un-sanity" for basically normal people who create a false map of the world. Sanity is seeing reality as it actually is. Sanity and intelligence mean internalizing the awareness that long term spiritual meaning is the goal for which we should strive. This is what we would be wise to consider our top priority in life.

השופר בא לתקן את תמהון הלבב

האומנם סתימה זו שבלב, אינה רק אצל רשעים, אלא בכל אדם אף בעל מדרגה יש אצלו נקודה פנימית, ופעמים פנימית שבפנימית פרוש חלב על כסלם - הפנימי, וזהו גדר תמהון לבב.

כתב הרמב"ם (פרק ג מתשובה הלכה ד), "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם, והיטיבו דרככם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה."

הנה אותם השקועים בהבלי הזמן אשר זה דרכם כסל למו, אשר זוהי הצורה הגמורה של תמהון לבב, הגדירים הרמב"ם כישנים - כנרדמים, והשופר הוא שבא להעירם ולהקיץם מתרדמתם, וכאשר יתעורר האדם, היינו כאשר יסיר החלב מלבו, או אז יזכור את בוראו, ויעזוב הרעה ויטיב דרכו ומעלליו.

תמהון לבב אף בגדולים

יש להאיר בזה, דהנה הרי מצות שופר היא מצוה כללית לכל אחד מישראל אף לגדולים שבהם, והם לכאורה אין להם כל שייכות לאותם הישנים והנרדמים, ולכאורה אין הם זקוקים לענין זה השופר שבא להעיר הנרדמים, וחזין מזה דגם הגדול שבגדולים יש בו לקותא מסוימת דתמהון לבב, בפנים פנימיות, האף אומנם שזה מתבטא בנקודה קטנה עד מאד מכל מקום יש בזה גדר של תרדמה, גדר של תמהון לבב - אוטם הלב.

וראה בליקוטים הנדפסים בגליון המשניות (פרק ב דאבות משנה ח), "ושמעתי וכו' ששמע מפי סופרים איש מפי איש מפי הרמב"ם שאדם גדול לא היה רוצה לקרות וידוי יום הכיפורים כי יודע בעצמו שלא עשה דבר עבירה, ולמה ידבר שקרים לפניו יתברך, והוא חותמו אמת, והשיבו הרמב"ם אילו ידעת אתה הנלבב כמה חומר עבודת השם יתעלה וכמה צריך לעבוד את האלוה-ה הזה והיית מקיף את העבודה הראויה והמוכרחת לאדון הזה היית יודע בודאי שאין כל יום שאין אתה עושה כל האמור בוידוי ועוד נוסף כהנה וכהנה, וכל אדם נידון לפי גודל חכמתו וכו'", עיין שם היטב.

הנה מבואר שאף אדם גדול ביותר שייך הוא לענין החטא, כמוכן בדרגתו שסביביו נשערה מאד, והנה כל זה נובע מהחותם של היודי שהוא "על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב", שגם האדם אשר נראה כשלם, מכל מקום בתוככי תוכו עדיין יש בו בנקודות הפנימיות גדר של תמהון לבב, גדר של אוטם ותרדמה בלב, ואף אותו אדם גדול זקוק לקול השופר שיקיצנו מאותה תרדמה הנמצאת בו בפנים פנימיותו.

תמהון לבב בכל מצב

והנה הרמב"ם בהלכות תשובה שם, המשיך וכתב "לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולו כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכו' חטא חטא אחד הרי

הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו וכו' לכף זכות וכו'", עיין שם היטב.

מלשון לפיכך שכתב הרמב"ם מבואר, שזה שיראה כל אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, ראייה זו היא פועל יוצא מיקיצתו ותרדמתו על ידי השופר, וכמוכן דצריך ביאור מאי לפיכך הוא מהתעוררות השופר.

תשובה, ובעת שאינו בגדר עושה תשובה כי נתבטל הרגישו ואין הדברים נוגעים אל לבו הרי עונשו כדברי הנבואה והחכמה, והיא החטא הגדול ביותר בעת שאינו קרוב לתשובה כי נתבטל הרגישו ושרוי בתרדמה, וזו היא התביעה בחטא העגל כי עם קשה עורף הוא" והיינו שאינם נמצאים במצב שהם קרובים לתשובה.

ונתבונן נא במצבינו, וכבר העיד ע"ז הגר"ם, באיגרת ג', "חולים אנחנו מכל צד ופנה התאוה והכבוד יסוכנונו הגזל והעולה יסוכנונו הכעס הקנאה והקפדנות הם דרכינו" ואנו איננו מרגישים בכל זאת הלא ודאי כי בתרדמה אנו שרויים ונתבטלה הרגישו ולכן איננו יודעים כלל מצבינו הרוחני.

ולכן עלינו להתחיל בעבודה וביגיעה ולפחות להתחיל לאט לאט, אם שמעו (תשמעו) בעת שמתחיל בשמיעה יש לו תקוה שיגיע לתשמעו, משא"כ בעת שאינו עוסק בעבודה רח"ל סכנתו שיהי בגדר אם יפתח לבבכם שסופו אבדון.

והוא שם ברמב"ם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, זה מצב האדם שמטרת כל חייו הוא העוה"ז, ובאמת אף עוה"ז אינו מקבל כי, "לא יועיל ולא יציל", נמצא כי כל עמלו לריק, "מה יתרון העמל באשר הוא עושה" האדם אינו משיג מאומה ע"י עבודתו, כי הכל קצוב מן השמים, וכדאיתא בחז"ל, "במקומך יושב" אף השאיפה לעוה"ז אינה מסיפה מאומה בהשגת העוה"ז, ואנו איננו חיים כן וכל מטרתנו היא השגת עוה"ז, והאמת שטעות היא כי השאיפה והתאוה אינה מועילה ואינה מצילה, "והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל" ומבלעדי, "המלפניך" לא ישיג עוה"ז, והסיבה לטעותיך היא שחיים אנו בתרדמה שמדמים אנו כי העוה"ז תלוי בידנו, וזו עבודת ראש השנה ויסוד המלכיות לעקור מקרבו את תרדמת העוה"ז.

שהגר"ז ז"ל בכה לפי פטירתו ע"ז שמסתלק מן העולם שככמה רגעים אפשר לזכות בו גדולות ונצורות, כי הבין והכיר בהרגשת החיים.

ומשו"ה בטלה בקרבנו הרגשת המשפט, וניגשים אנו לראש השנה בקרירות ואדישות ומחשבתנו כאילו ומחויבים אנו בתפילה גרידא, ואיננו מרגישים במהות המשפט, ואף שכולם יודעים שהקב"ה בא במשפט עם בריותיו, מ"מ ההרגשה שהמשפט נוגע לנו נעלמת מאתנו.

וראה מה שכתב הגר"ם ז"ל (אור ישראל ג) "כאשר נשקיף על רצונינו ומאוינו העולה על כל היא תאות החיים המדומים הלוה, הרצון התקוע בעומק לבבינו יחד נאמן וכל אשר לנו ניתן בעד נפשנו וכו' ועתה אם נחפש מצבינו רחוקים אנו מאד ממרכז החיים עבודתנו לא לר' היא רוב העתים בחשיכה נהלך למלאת בטנינו לרוות תאותינו השפלים והנבזים ונוסף לזה בחטאים ופשעים אשר למעלה ראש המעט אשר נצדקנו שבורים המה כשברי נבל וכו'", נוקבת היא הגדרת הגר"ם ז"ל את מצבנו, שרחקנו ממרכז החיים הרוחניים וכל מאויינו ושאיפתנו הם רק תאוות גשמיות, ומשום כך איבדנו את כל ההרגשים הרוחניים, ולכן אף הדברים הברורים והידועים לכל אינם תופשים את לבבנו. ומחובתנו להשריש מחדש את היסודות ואת ההרגשה ברצון החיים הרוחניים, כי מבלעדי השרשה מחודשת אין לנו הרגש כלל וכהמבואר.

ובאמת שפשוט הוא שאבדנו את כח ההרגש, מלבד ענין "תמהון לבב" שהוא ענין קללה וגזירה שגזר הקב"ה עלינו, אלא כח ההרגל מאבד את ההרגשים כדבר שאין מורגלים בו. "עבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר" (קדושין מ.), חטא גמור שהאדם יודע ומכיר שחטא בידו, מ"מ כיון שהורגל בעשיית החטא נעשית לו החטא להיתר גמור. עאכ"כ בשעה שהורגל האדם בכך שעברו עליו כמה ימי ראש השנה ולא נענש ונתה בחיים, ודאי שבטלה הרגשתו כדבר משפט החיים העומד בפניו. ולכן אנו שלמים ושאננים ואיננו יראים מהמשפט. ויש לראות בחז"ל היאך מרגיש

ונראה בזה, דתמהון לבב - אוטם הלב, הוא מצב של תרדמת הלב, הגורמת שכל מעשי האדם יהיו בלא שימת לב כלל, שהרי הוא במצב של שינה, שאז מופקע האדם מידיעה על מעשיו ועניניו ולשון חז"ל על ענין זה דאוטם הלב, (שבת דף לא) "דאמר רבה מאי דכתיב זה דרכם כסל למו יודעים רשעים דרכם למיתה, ויש להם חלב על כסלם וכו'", עיין שם. חלב הוא ענין החומריות, עניני העולם הזה הם החלב הסותם את מפתחי הלב - "זה דרכם כסל למו" (תהלים מט, כד).

מדברי הרמב"ם משמע כי החובה התמידית של מצות מזוזה אינה רק שתהיה תמיד מזוזה על הפתח, אלא שהאדם יזכור תמיד את המזוזה מדי עברו לידה. ומה נפלא הוא שהרמב"ם הקדוש בעברו ליד המזוזה מיד "פגע ביחוד השם, וזכר אתבתו, התעורר משנתו", הסיר ההעלמה מהעולם וזכר כי רק ידיעת צור העולם עומדת לעולם! ורעת לנכון נקל, שאם בכל פתח שעבר בו מצא תזכורת זאת, ועשרות ומאות פעמים ביום, כי חיים כאלה הם חיים ערים לגמרי אך הרמב"ם הרחיב גם כאן את הענין והראנו לדעת כי זהו ענין מצוות רבות בתורה, ואם לא די במצוות התורה, הרי תקנו חז"ל ברכות הנהנין וברכות המצוות, ועליהן כתב הרמב"ם:

נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים: ברכות הנייה וברכות מצוות וברכות הודאה שהן דרך הודייה ושבה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו (א' ברכות ד').

הרי רוב מצוות התורה מכוונות להסיר השכרות וההעלמה מהעולם ומאתנו! הן התורה מסלקת את התוהו מן העולם ומושיבה אותנו בעולם שכולו מלא כבודו ית', ובכל מקום שרגלינו דורכות — על אדמת קודש אנו עומדים; כולו מגלה חממתו וחסדו ית', אין בו "טבע" כי הכל גם נסתר, אין בו מקרה כי הכל בא בהשגחתו ית'. עולם הזה של התורה הוא עולם יציר! ובכל זאת, עם כל המצוות, ישנה הקללה של "יככה בתמהון לבב" והידין על תמהון לבב. הרי שוב אנחנו נרדמים, ובעולמנו שוב ישנה ההעלמה! אבל — אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק" (שהש"ר ה, ב). "אני ישנת מן המצוות ולבי ער לעשותן, אני ישנה מן המצוות ולבי ער לגמילות חסדים" — שכרותו של לוט לא תתכן עוד אצל הכלל ישראל, תמיד שוב הוא מתעורר במידת-מה מהשכרות, ואם לאו — "קול דודי דופק, פתחי לי!" ההשגחה מעוררת את הכלל ישראל מתרדמתו או ע"י נביאים או ע"י יסורים. על השגחה זו אנו משבחים בנשמת: "וה' לא ינום ולא ישן: המעורר ישנים והמקיץ נרדמים, המשיח אלמים והמתיר אסורים, הסומך נופלים והזוקף כפופים". ההשגחה העליונה אינה נותנת כלל ישראל לישון שינת עולם ח"ו!

אבל מה נעשה אנחנו בדור האחרון: תקיעת שופר מעוררת אותנו אולי עד תפילת מוסף של ר"ה ואח"כ משתרע עלינו שוב טמטום הלב. המזוזה אינה מעוררת אותנו, ולא הציצית ולא התפילין ולא הברכות שאנו זורקים מפנינו. כיצד אנחנו נצא מהתרדמת והעלמת העולם, ומה נעשה שלא נשקע לגמרי בהבלתי הזמן ושגיונותיו, הוא העוה"ז המערטל מכל רוחניות, וטמטום הלב? על מדוכה זו ישב רבינו הגדול הגר"י סלנטר נ"ע:

"עתה נשוב ונראה, מה תהיה סיבה ראשונה שיתעורר האדם לפקח על מעשיו ולהתבונן במוסר בחדש אלול (הענין הלזה שייך גם לכל השנה מה שנוגע לעבודתו ית"ש) — הלא אין הפץ טבעי לזה כמו בעניני הארצי — רבותינו הקדמונים נ"ע חרדו על הדבר, סמכו על פרדריא והתקינו לתקוע שופר באלול, והיא היתה הסיבה הראשונה לעורר האדם משינתו ומהבלי טרדותיו לפקח על מעשיו. כמאמר הכתוב אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו.

אכן נודע כי מסובב לא יולד אם לא מסיבה הדומה לו. מסובב כבד לא יצא מסיבה קלה. ובזאת, הדבר הזה תקיעת שופר היתה סיבה ראשונה להאדם השקוע מבית ומחוץ בעבודתו ית"ש, וסיבה קלה תעוררתו לפקח על עצמו בבחינה יותר נעלה — אבל מה נאמר ונדבר, ומה לעשות עתה אשר משוקעים אנחנו מבית ומחוץ בהבלי טרדות התבל, והלב מטומטם וקשה כצור החלמיש, האם התעוררות הקלה לפנינו תעשה רושם באבן החזקה?" (אור ישראל סי' ז).

הגר"י סבאר שם כי הסיבה המעוררת במצב טמטום הלב היא לימוד מוסר, כי אין כמותו להעיר אותנו להיות ערים למעשינו. אכן, זהו הלימוד ליראה את ה' אלקינו.

הרי מבריאת העולם עד זמננו אנו — כל עבודת האדם היא להתפכח מהתרדמת של עולם התוהו ולסלק את ההעלמה שבעולם — לראות את הבורא בתוך הבריאה.

כתב הרמב"ם פ"ג מהל' תשובה, אעפ"י שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמו יש בה כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, אין אלו דברי מוסר או חסידות, אלא הרמב"ם מגלה לנו מה היא הסיבה להטאת בני אדם ומגיעת החזרה בתשובה ע"ז, ומה הוא הדרך שבו יתעורר האדם לשוב

ולכאורה נתחדש כאן ברמב"ם שכל אדם בכל מצב שהוא נמצא בו, נמצא בתרדמת מסוימת, על כל פנים שתרדמה זו קובעת בלבו שהוא רובו זכאי, ועל אף שיודע בנפשו שיש בידו חטאים ועוונות, מכל מקום גם בו יש חלב על לבו, גם בו יש מצב של תמהון לבב - אוטום לבב, שדעתו שאין בו הכרעת רוב לחטא, ואדרבא רובו לזכות, ועל זה הוסיף הרמב"ם שכל אדם באשר הוא שם כאשר מתעורר מתרדמתו על ידי השופר, מיד מתגלה לפניו שלפחות חציו חייב הוא, וצריך הוא לחפש במעשיו ולזכור את בואו ולחזור בתשובה, ועיין היטב בכל זה.

אני ישנה ולבי ער

ובאמת ענין זה שאמרנו מקרא מלא הוא בשיר השירים (ה, ב) "אני ישנה ולבי ער", הנה יש מצב של אדם אשר לבו לכאורה ער, לבו פעיל, לבו ער למעשים טובים, ולכאורה אם כן אינו מאלה הלוקים בתמהון לבב - באוטום הלב, ומכל מקום מעידה נכסת ישראל שבה מדבר הכתוב, שיש בה עדיין מצב של שינה - אני ישנה, כי גם בלב ער עדיין יש פנימיות מסוימת שבה עדיין יש תמהון לבב - אני ישנה, ולעולם צריך האדם התעוררות מבחוץ לעוררו מתרדמתו, ומשום כך "קול דודי דופק וגו'" (שיר השירים ה, ב).

ובאמת שקול דודי דופק הוא תמיד בכל השנה, ואינו רק בזמן מסוים כגון בראש השנה, אלא דראש השנה נתיחד במיוחד להתעוררות מפאת היותו יום הדין, יום ששוקלין עונות האדם כנגד זכויותיו, וכמו שכתב שם הרמב"ם (בהלכה ג).

מצוות מזוזה מועילה לתמהון לבב

ואחת הדפיקות הנעשות על ידי הקדוש ברוך הוא - דודי, מבוארת היא בדברי הרמב"ם (פרק ו מהלכות מזוזה הלכה ג), "חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכלל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם, שמו של הקדוש ברוך הוא, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיונותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים".

הנה מזוזה צריכה שתפעל אצל האדם שיעור משנתו ושגיונותיו בהבלי הזמן, במזוזה צריך לחוש את הקול דודי דופק, בשעה שאני ישנה, להתעורר לקראת ראית הקדוש ברוך הוא, להתעלות מפחת התמהון לבב, אל ידיעת צור העולם, ולהליכה בדרכי מישרים.

אהל ספר דברים משה אמה קללה של בהות החושים ואוטם הלב

ייככה ה' בשגיון ובעורון ובתמהון לבב" (כח-כח) פירש"י וז"ל, "תמהון לבב" - אוטם הלב, עכ"ל.

הסבא מקלם וצ"ל היה מבאר, שהאדם שרוי בתרדמה, ממש כדוגמת אדם שהורדם לקראת ניתוח שאינו חש מאומה אפילו כאשר יחתכו בכשרו. זהו גם מצבנו, אנו שרויים בתרדמת ההרגשים, ומסיבה זו נעלמים מאתנו אפילו הדברים החיוניים ביותר. זוהי גם הסיבה מדוע חסרה לנו ההרגשה שבראש השנה עומדים אנו למשפט על חיינו - הואיל וכדי לחוש דבר שאינו נראה בעינינו החומריות, יש צורך בהרגשים הנפשיים, והרגשים אלו מתו ונרדמו בקרבנו, עכ"ל.

אומרים "על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב", כי מי שהביא את עצמו למצב של תמהון לבב, לאוטם הלב, זהו חטא גדול עד מאוד, כי כשהלב אטום, מה יעילו כל תוכחות מוסר, במצב כזה, - דעם הארץ איז פארשטאפט, ער איז פארשלאפין... עס איז נישט דא מיט וועמין צו רעדין, כשהלב אטום אין עם מי לדבר...

ביאר המגיד מדובנא את הפסוק ב"בירית בין הבתרים", "ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם וגו'" (בראשית טו-יב), וידועים דברי המדרש שבתוך התרדמה הראה הקב"ה לאברהם אבינו, את השתלשלות המאורעות לדורות, ואת כל המהלך של מעשה אבות סימן לבנים, ואמר הדובנער מגיד, שזה חלק מהמעשה אבות סימן לבנים - שכלל ישראל יפלו לתרדמת רוחנית.

On Rosh Hashanah, we may perceive exactly the same thing. The *maschal* of shofar as a wake-up call is very significant. When one is asleep, he is not merely inactive. He is also cut off from the reality around him. Moreover, when people are asleep they dream, which means that not only are they removed from the reality around them, they have replaced it with an alternative inner reality.

There is no more true depiction of one who has lost sight of real goals and higher reality than that of one who is "sleeping" through life, so to speak. In fact, he has perfected the art of sleeping while he is fully awake! He goes through life oblivious to the reality around him; his life's course is dictated by a virtual reality, analogous to a dream, where he is all-important and all-powerful, and his selfish goals are of ultimate significance. Most of his mistakes are thus not simply "bad deeds," but the product of what is essentially sleepwalking through life.

The solution, therefore, is not to "do better things," but to wake up.

This is where the shofar comes in. We have mentioned earlier that Rosh Hashanah is characterized by the Sages as a "day of light," for it is dedicated to seeing things in their correct light. Like the shofar of

the *Yovel* year, the message is, "Wake up and see things as they really are. Remember Whose world it is, and live your life accordingly." With restored vision, and sincere good will, we can be optimistic that a great many of our mistakes can be corrected as a matter of course.

28

The Shem MiShmuel explains that the idea of "knowing the *teruah*" does not refer to simply knowing how to produce a *teruah* sound; rather, it refers to knowing how to hear it.⁵⁹

The *teruah* is a call to reflect on the world in its true light, the light of Hashem's countenance. Happy are the people who know the value of these moments when the shofar is being blown, for they know how to take the capsule of sound known as *teruah*, open it up, and find within it the light of Hashem. With this light, they can be guided and inspired as they walk through the new year of life that begins today.

30

עירנות מוחלטת. עבודתנו היא להתעורר, לחזור אל המציאות. ברגע שאנו מתעוררים מתרדמתנו — ערכות בפינו כל התשובות והפרכות על מכול הטענות, שהיצר מטיח כנגדנו. הרי "חובות הלבבות" אומר (פ"ה מעשר "עצות הלקים") "כי ההערה השכלית היא — הזכרת האלקים את האדם באמצעות שכלו". כשהשכל ער, הרי הוא משמש כצנור, אשר דרכו מעביר הבורע את רצונו אל האדם.

אדם נוסע מעיר לעיר. כל הדרך הוא ער. כשמיגיע למחוז חפצו ושואל עצמו: מה עשיתי כל שעת הנסיעה? היכן הייתי? כל שעת הנסיעה אמנם לא חי את המציאות. דמיונותיו הוליכו אותו הרחק מעולם המציאות וְשָׁכְלוּ שִׁקְע בְּתַרְדֵּמָה עִמּוּקָה. אדם חולם חלום כשהוא ישן. בשעת החלום נראה לו החלום מציאות, אך ברגע שמקיץ משנתו מתברר לו שהכל היה חלום. תחנן מציאות שאדם יהיה ער ואעפ"כ יהיה נתון בתרדמה עמוקה. כאשר הדמיון משתלט עליו — זו תרדמת השכל. היקיצה מהתרדמה — זו התעוררות השכל.

המח עובד בלי הרף, אך עלינו לדעת ידיעה יסודית. המחשבות העולות מאליהן במוחנו, מבלי שאנו נפעיל אותן ונכוון אותן — רוב רובן הן דמיונות. כאשר אנו מתייגעים בתורה ומפעילים שכלנו — אז השכל ער ומתפקד. בשעות האחרות, אם איננו מפעילים שכלנו בשעת התפלות, אם איננו מכוונים מחשבותינו בשאר שעות היום, משעת הקימה עד שעת התפילה, מאחרי התפילה עד שעת הלמוד, בהפסקת הצהריים, בשעת הליכתנו ברחוב ובשעות הלימוד עצמן, בין יגיעה ליגיעה — השכל האמיתי נתון בתרדמה עמוקה. כל אותם הרגורים שאנו קוראים להם מחשבות, עפ"י האמת הם דמיונות.

"אוי לדמיון, אויב הרע הלוח", אומר ר' ישראל ב"אגרת המוסר". על אף שאנו רואים שכל הדמיון פועל מאלינו, בכ"י "מירינו הוא! ככוחנו להרוחיקו — בתתנו און קשבת אל השכל, להשכיל על דבר אמת". התעוררות מחלומות הדמיון ונתינת און קשבת אל השכל, המדריך אותנו בדברים אמיתיים — היא הדרך להחליף ממנו.

בתשובה. סיבת החטא היא השינה והתרדמה שנמצא בה האדם, "תרדמה" הנא שינה עמוקה ביותר, וכדכתיב ויפול אלקים תרדמה על האדם ויקח אהת מצלעותיו, וכשם שיש תרדמת הגוף כן יש תרדמת הנפש, ואחא התם במדרש ג' מיני תרדמות הן, תרדמה של שינה, תרדמה של גבואה, תרדמה של שטות, וכשם שבתרדמת הגוף אפשר לחתוך בבשר האדם ואינו מרגיש כלל בואם. [כאשר ניגשים לניתוח מרדמים את האדם] כן היא תרדמת הנפש שיכולים ממש לחתוך בנפש האדם ואינו מרגיש כלל, ותרדמת הנפש היא הסיבה לאי החזרה בתשובה, ובאמת כן הוא גם לשון הרבינו יונה שכתב ולא תמצא אהור התשובה זולתי בעמי הארץ שהם, "ישנים שוכבים". — ישנים שוכבים בתרדמת השטות היא הסיבה היחידה למניעת התשובה, התעוררתי היום לכך בראותי כי היום בתפילה ניכר כבר רפיון מה, והסיבה לכך כנראה כי אמש היתה התנונה של אחד מבני הישיבה, וכי אין זו ממש תרדמה, באמצע חודש אלול מפאת שמחה קלה כבר יוצאים ממסגרת החיוק. בודאי אין הדברים נאמרים לכולם אך מוטב לאזמרים ולו אף ליחיד שיתעורר מזאת.

ומכיון שסיבת הכל היא התרדמה, לכן דרך התשובה היא, "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם" דהיינו אינה מספקת איהו התעוררוע ושיפור מועט אלא הרושה לכך מהפכיכה במש, "נרדמים הקיצו מתרדמתכם" התעוררות מוחלטת ושינוי יסודי של כל המצב הקודם שנמצא בו, ודרוש לשינוי

זה קול השופר השואג ומחירד את הלבבות לאמר עורו מתרדמתכם, וללא שאגה הקרעת כל לב לא יעוררו מאומה וישאר במצבו הראשון. וכל ה, פרומקייטי והתעוררות אין בהם את העיקר הדרוש באלול כי דרשה לכך השתנות מוחלטת, ולכן רואים אנו כי יש המתעוררים מעט ולאחר זמן פגה כל ההתעוררות כן אף לאחר לראש השנה ויחכ"פ הכל נשאים במקומם הראשון כי לא היתה שאגה כארי שעוררה את האדם מתרדמתו ולא חדרה הקריאה למעמקי נפשו לשנותו ממצב תרדמת השטות.

קו 29 היצר — סם הרדמה הארת דרך

ה"חובות הלבבות" (גמ' פק) כאשר מתאר את היקר ודקות פעולותיו של היצה"ל, כיצד חודר לתוך מסתרי האדם, אומר: "אתה ישן לו והוא ער לך, אתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך". "הוא ער לך" פירושו, שהוא עומד תמיד עם מן, מלא חומר הרדמה, ורוצה להזריק לך בווריד ולהביא אותך לידי שינה, ע"י מכול של טענות. כך תלוי הדבר: אם תושיט לו ידך ותרשה לו להזריק בך אותו חומר הרדמה, אז יעשה בך כרצונו, אבל אם לא תתעלם ממנו ותעמוד כנגדו — מבטיח לך "חובות הלבבות" ולא יעמוד לפניך בעמדך כנגדו, כמ"ש ואלו תשוקתו ואתה תמשול בו". כאשר הדמיון שולט עליך אין זה "אתה" ה"אני" של האדם בא לידי ביטוי כאשר השכל ער, דהיינו שקיימת הרמוניה בין השכל לבין הרושג והוא ניצב על הקרקע ויועד ומכיר בכבוד מה חובתו בעולמו.

אם נתבונן בעצמנו נווכח לראות, עד כמה חיינו עוברים עלינו במצב של תרדמה. פרט לאותן שעות יקרות, שאנו לומדים בעיון ושכלנו מתפקד בכל החוץ — נתונים אנו בשארית הזמן במצב של תרדמה. אנו מתפללים שלש תפלות ביום בשפתותינו — אך באותה שעה עוברים במח דמיונות, על כל עניני העוה"ז, חוץ מאשר התפילה שאנו עומדים בה! השכל — רדום. כאשר לפתע אנו נעצרים ושואלים עצמנו בפליאה: מה עשינו כל שעת התפילה? מתברר לנו שהיינו נתונים בתרדמה עמוקה.

מה פועלות שלוש אבות המידות באדם? התנא אומר באבות (פ"ה ט) "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". לאור האמור לעיל — דכריהם כפשוטם. כשמתעוררת באדם קנאה עזה — אילו היה מפעיל שכלו היה ברור לו ש"רקב עצמות קנאה" (משל י. ט); היה רואה בחוש אין הקנאה אוכלת אותו ואינו מרוויח על ידה מאומה. כשמתעורר בו כח התאוה — אילו היה חושב בשכל בריא היה נזכר חומרת האיסור ונזכר ג"כ עד כמה התאוה החריבה חיי הרוחניים בעבר. כאשר כבודו נפגע — אילו היה שכלו פועל היה מבין היטב שאין בזה נזק ממשי ועליו להסיח דעת מאותה פגיעה — אך הקנאה והתאוה והכבוד הוציאוהו מהעולם! הגביהוהו מן המציאות הממשית והעלוהו על כנפי הדמיון. הקנאה, התאוה והכבוד הרדימו שכלו ואז מכרסמות הן בו חלקים נכבדים של רוחניות — והוא אינו מגיב. "אתה ישן לו — והוא ער לך".

עד היכן הדברים מגיעים, מתברר לנו מתפילה אחת, שנתקנה קודם התפילה. המקור הוא ב"תנא דבי אליהו", (פק ט). "לעולם יהא אדם ירא שמים

34

R. J. ...

What is a nefesh? A basic understanding which is found in *sefarim* is that it refers to animal life — the nefesh habaheimis, the animal soul.⁴⁸ The Ramchal defines this as *geshem dak* — a very subtle form of physicality.⁴⁹ In other words, the nefesh is physical life. An animal is alive in the same way that a human is alive. There is indeed something in common between humans and animals, and that is the *nefesh*. The *nefesh* is also like one's DNA; it contains one's nature, the personality that he was born with, and his basic talents.

What is a nefesh?

What is the neshamah?

The analogy that the Torah uses for the *neshamah* is, "And He (Hashem) blew into his nostrils the soul of life (*nishmas chaim*)."⁵⁰

As always, any physical description of Hashem is an allegory, but the message that is being conveyed is that it is as if Hashem gave of Himself in order to give Adam life.

What is the neshamah?

In other words, our life — the *nishmas chaim* within us — comes through the *neshamah* more than the *nefesh*; our *neshamah* has more in common with Hashem than our *nefesh* does, for the *nefesh* remains connected to the physical, whereas the *neshamah* reaches into the realms of the spiritual.⁵¹

Still, what is the *neshamah*? The *neshamah* is the voice of reason, one's *sechel hayashar* (straight, objective thinking). That is, the *neshamah* is our God-given logic. It is incorrectly translated as common sense, but today when sense is not so common, it is more appropriate to call it the logic that one who really understands himself and understands his abilities can access.

Suppose we have a computer that lacks an operating system. We cannot accomplish anything with it. We can bang it, talk to it, and try to convince it to work, but nothing will change. The operating system is the computer's internal logic, and without it, it cannot "think." Similarly, the *neshamah* is our internal logic, and it is sourced in Hashem. It is the piece of Hashem that is within us. That is, our logic is aligned and connected to the truth that is Hashem.

35 Preprogrammed with Hashem's Wisdom

Thus, when *Chazal* teach that our *neshamah* was taught by an angel while we were in the womb,⁵² they mean to say that our *neshamah* is preprogrammed with Hashem's wisdom. It follows that our ability to determine the right and wrong of any situation, and make decisions accordingly, falls under the role of the *neshamah*. And it is something that we are capable of accessing.

The neshamah is accessible logic aligned with Hashem's will

So in brief, the *nefesh* of a person refers to his instinct, which is a trait shared with all creatures, whereas the *neshamah* is accessible logic aligned with Hashem's will.

כפרי' בראשית (ב: ט) נאמר 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו'. רש"י מפרש המלה "כדמותנו" — "להבין ולהשכיל", כלומר, שתכלית בריאת האדם בעולם הזה היא להבין ולהשכיל. כח זה "להבין ולהשכיל" בנוי על שכל ער. זו מלחמה שמקיפה כל חיי האדם. מלחמה בין השכל והדמיון. כשהשכל בערנות גמורה, — האדם נושע. מהו א"כ הצער הראשון אל התשובה — ולכי ער!

אור שיחות אלו יחזקאל

32

ונרחיב במקצת את הדברים, הנה היסוד הראשון של אדם הוא שהשכל מחייב ומדריך את כל פעולותיו ובשעה שהוא רחוק מהבנת השכל וחיינו מתנהלים על פי הרגלי טבעי הרי אין בו מאומה ואינו קרוב כלל לתורה, שזה כלל גדול בהכמה בשעה שאין חובה אין מקום לתוספת, וכאשר השכל אינו מנהלו הרי לא קיים את החובה והיאך יתכן תוספת, שהנה השכל אף קדם לתורה ועוד לפני מתן תורה היינו מחויבים הכל ע"פ הבנת השכל, ולא רק שכשאינו שכל מיקרי חוטא אלא אף למעלה מזה שאינו מגדר אדם כלל, שמושג האדם הוא השכל, כי טבעים והרגלים הם אף בב"ע, "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין", תובע הנביא מישראל שחיהם אינם מתנהלים ע"פ השכל וא"כ אינם כלל ממדריגת מדבר אלא הנם כסוס וכפרד שאף המה חיים ע"פ טבעיהם.

ונבאר בתוספת ביאור מה שאמרנו שכל שאינו מתנהג ע"פ השכל אינו מכלל אדם, והוא יסוד גדול בדרכי העבודה, דהנה תכלית הבריאה היא שהכל ישיג האדם ע"י מעשיו כדי שלא יהי' נהמא דכסופא, כן הוא בענין זה, האדם מראשית יצירתו אינו נקרא אדם כלל, ואדם צריך להיוצר ע"י מעשיו, כי נולד האדם מורכב מ' חלקים חלק החכמה והשכל והלך הגוף והחומר, וחלק השכל הוא חכמה לאין שיעור שהרי הנפש הוא עליון וקודם ירדתו לארץ ה' מלאך, ותכלית ירדתו לזו הבריאה הוא להיעשות לאדם, פירוש א"פ הוא שהנפש והשכל שולטים על החומר, והשכל נעשה בפועל ע"י שהוא מושל על כח החומר, והחומר נעשה כלי לחלק הנפש והיינו שביאר הסבא מקעלם ז"ל בפסוק "עיר פרא אדם יולד" מתחילת בריאתו הרי הוא עיר פרא כי מורכב הוא מחומר וגוף ואדם יולד — אדם צריך להיוצר דהיינו אדם אשר מושל על החומר, וליציקו זו של עשיית האדם דרוש עמל ויגיעה מרובה ובנקל אינו נעשה לאדם אלא נותר הוא כתחילת יצירתו עיר פרא. ובזה יש. לבאר הפסוק, "אדם לעבד יולד" אדם דהיינו יצירתו של אדם נעשית ע"י עמל, העמל הוא אשר מוליד את האדם, ומעתה בעת אשר לא יתיגע ולא יטרח א"כ לא נוצר כלל "אדם", נמצא שלא התקיים כלל כל מטרת בואו לעוה"ז שהרי נתבאר דזה תכלית הבריאה להיעשות לאדם והיא אף קודמת לתורה, ופשוט שחטא הוא שהרי אינו אדם כלל.

33 והדברים מפורשים ברבינו יונה (שער ראשון י') שכי' בריש הספר בענין החרטה, והנה הבורא נפח באפו נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכין וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו — זו המטרה היחידה שעבורה נפח הקב"ה באדם נשמה יקרה כ"כ שהיא נשמה שבעצמותה היא חיים — כאשר המשילה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זה נבראתי וקיי' בי הפך מזה למה לי חיים כענין שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח, והיינו כנתבאר בשעה שאינו מושל השכל על הגוף וכל תולדותיו א"כ לא נתיקמה מטרת הבריאה ובפשטות — למה לי חיים, וכן מפורש בפי' הרבינו יונה למשלי כ"א ט"ו על הפסוק דאדם תועה מדרך השכל וז"ל, הוא נמשך אחרי התאוה וימרה בגללה את פי הנפש החכמה, לא נאה עמדו בין החיים אבל ראוי ויפה לנוח בין המתים וישובו ד' יסודותיו אל שרשם, כי הכוונה ביצירת האדם שתמשול הנפש החכמה בתאוה וכו' והעושה בהפך הזה שעזב דברי השכל עזיבה גמורה ונמשך אחר הפכו והוא היסוד הנה

ונשוב לראש דברינו שיעקר העבודה היא להתנהג ולחשוב ע"פ הבנת השכל, ובאמת לו הי' השכל שולט באדם היה פשוט ומובן לנו מאוד הכרח העבודה, ונראה זאת מכמה אנפי, הנה יש לו לאדם להתבונן מדוע הוצרך לגשמה יקרה ותשובה עד מאוד שהיא חלק אלוק ממעל, ונשמה זו יש בכוחה להגיע למעלות ומדריגות עליונות ולרכוש ידיעות וחכמות נשגבות להקיף את כל התורה כולה ואת כל החכמות שבעולם, וכי עובר הנאות העוה"ז הוצרך כ"ו. והלא להיפך כל ששכלו פשוט וגם יותר יש בידו ליהנות מהעוה"ז יותר, אין זאת אלא שתכלית הבריאה היא להגיע לזכות לנצח נצחים, כן הי' ענין יציאת מצרים פשוט יותר, שבהבנת השכל אין חילוק בין הוה לעבר ועתיד והכל אחד

By associating our *nefesh* with our instinct we can understand that this is the connecting point with the *yetzer hara*. At the same time, our *neshamah*, which we have associated with Divinely bestowed logic, is our connecting point with our *yetzer hatov*, and our direct link to understanding Hashem's will.

Therefore, when defining ourselves and determining whom we are crowning, we need to ask ourselves: Who are we?

Perhaps we are a *neshamah*, and we have a body. On the other hand, in our morning prayer we refer to our *neshamah* as "*neshamah shenasata bi* — the *neshamah* that You have placed within me," implying that the *neshamah* was placed within me — meaning that "me" is a separate entity from the *neshamah*.

Free Will

To answer this dichotomy, let us determine who the "me" is.

When we speak about ourselves, we are talking about the combined whole of both the *nefesh* and the *neshamah*. However, the true question is whom the *me* identifies with more. Do we align more with the *nefesh* or *neshamah*?

Hashem gave us free will — the strength and capability to choose right or wrong in any situation. Our *neshamah* is constantly communicating with us, and so is our instinct through the *nefesh*. Free will means that we possess the ability to decipher these two voices and make decisions based on what we hear. When we process these messages, it leads us to utilize our free will by making a decision.

לפיכך מצוה הנוגרת (ויקרא טו, ב): "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ומבאר רש"י: "לפי שגילוי שכינתו שם, ויוהר שלא ירגיל לבוא". המקום המקודש דורש זהירות כפולה לבל יישלט על ידי ההרגל, ומכאן בנין אב לכל יתר המצוות.

כבר נשא מדברותיו בענין זה ה"בית ישראל" (אחרי, תש"ט):

אל יבוא בכל עת... להיוהר ומהרגל. שמור רגלך, אם תשיב משבת רגלך, שלא יהיה הרגל. וזה מרומז ברש"י ז"ל: לפי שגילוי שכינתו שם, ויוהר שלא ירגיל לבוא, שלא יבוא לירי רגילות, ומהרגל נעשה טבע ואין התחרשות. ובעבודת ה' נצרך רזיונות להדרו היפר מההרגל...

ממנו ידעת הכורא ב"ה וטובותיו והנמשך מעבודתו, כי בודאי אם ישיג אדם חלק א' מערבות ידידות נעימות מתיקות ענף מענפי אור עליון, יבו בלבו היות בעולם הזה מלך המלכים בערך קיום מצוה אחת, והוא מה שהעיר ה' באומרו 'ואם לא תשמעו לי פירוש לשון הבנה אז הוא שאני חושש לכם שלא תעשו' וגו', אבל אם תבינו ותדעו אותי, אין לחוש, והוא מאמר הנביא (ישעיה ה יג) 'לכן גלה עמי מבלי דעת', ע"כ לשונו הבהיר.

והיינו, אשר בשעה שהאיש הנלכב משיג מחשבתו ודעיניו לראות בהשגחת השי"ת על כל הברואים והנבראים, ומעיין בערבות מתיקות המצוות אותם ציונו אהון העולמים לפעול, בודאי ובודאי ינתן ממקומו בעזר וחדוה וברוב אהבה ותמדה יפנה לבו לקיום התורה ומצוותיה בדקדוק ובתכלית השלמות.

לפעמים, כאשר אדם רואה שאינו מצליח כפי שציפה, הלימוד לא הולך, היצר אינו מרפה ממנו, אינו מקובל על החברים כפי שהיה רוצה — מתגנבת מחשבה ללבו — אולי כדאי לעזוב הכל ולהתחיל בדרך קלה יותר, חס ושלום, הוא תוהה על הראשונות. ועל כך אנו מתוודים. אמנם, הפירוש העיקרי הוא, כפי שנאמר בתוכחה (נעים נח, כט) "ככה ה' בשגעון ובעוורון ובתמהון לבב, ופירש רש"י 'אוטם הלב', דהיינו, קהות חושים. רבי ישראל זת"ע כותב (אור ישראל, מאמר ל, ה) שאדם צריך להתמלא בחרדה, אולי איבד את ההרגש לחלוטין, אפילו בעבירה אחת, שאז הוא בגדר "אינו עושה תשובה" שהוא בסכנה גדולה, אבל אם עדיין לא איבד ההרגש, למרות שבפועל לא עשה תשובה עדיין, יש תקוה שיחזור בו. המעניין שידוי זה הוא האחרון לכל הוידויים — כנראה אטימות הלב היא ה"מכה בפטיש" של כל העבירות.

בן עומדים אנו לפניו יתברך ביום הכיפורים. וכאשר אנו מעבירים לנגד עינינו מצבנו הרוחני, שאיפה עזה ממלאת לבנו להשליך הכל ולהתחיל חיים חדשים. אך "לב יודע מרת נפשו" שזמן קצר אחרי יום הכיפורים עלולה כל ההתלהבות לדעון, ולפעמים להתנדף לגמרי והרי יום הכיפורים מכפר עם התשובה ועיקר התשובה היא עזיבת החטא "והיא הקשה מכל העבודות שבימים הכיפורים" ("אור ישראל" טו) ואין מסוגלים אנו לעזוב כל החטאים מאחורי גווינו, בפעם אחת, כשהרקבן שולט בכל חלקי הגוף?

רבי ישראל זת"ע נותן לנו דרך נפלאה בזה: המשנה אומרת במסכת אבות (סוף פק"ה) "לפום צערא אגרא". לנו נראה מאמר זה, כענין פרטי, השייך למצב מסוים מאד. רבי ישראל זת"ע ראה במאמר זה, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. כל עבודת האדם מקופלת בשלש מלים אלה! באגרת ה' כותב הוא: 'יודע, כי המצוות נערכות נגד צער קיומם, כמאמר רז"ל לפום צערא אגרא, ולזאת, לפעמים האדם עושה מצוה אחת בשני עתים, השווים בתמונת חומרים (מבחינת החומר, הצורה החיצונית — הן שוות) ובכל זה, בבחינת צער קיומם יש כנייהם כמה אלפים בחינות (מבחינת האיכות, הצורה הפנימית — המרחק הוא עצום) וכי, למשל, מי שלמד בעת אחת שעה אחת, ודעתו היתה אז צלולה ללימוד. טבעו לא היה מתנגדת לזה. לא הרגיש צער בנפשו, או לכל הפחות (אפילו הרגיש צער — היה זה רק צער) מעט, בעת לימודו. ובעת אחרת היה הדבר בהיפוך. כנטל החול היתה על נפשו הלימוד! צערו היתה למכביר. הלא החומרי שוים — לימוד שעה אחת (מבחינת החומר, המבט החיצוני — שתי השעות שוות), אכן הצורה נשתנה הרבה למעלה ראש" וכי'.

פרשת בחוקותי

מראש צורים

פרק נכבד במשנת רבותינו מוקדש לחובת האדם מישראל לקיים את המצוות מתוך התבוננות פנימית. ספרי דיראים האריכו הרבה לדרן בגנות מי שגישתו אל המצוות הינה מתוך שיגרה וללא מחשבה מספקת.

אב לכולם היה ישעיה הנביא שבשעתו התריע על כך באומרו (כט, יג): 'ויאמר ה': יען כי ניגש העם הזה, במין ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, ותהי וראתם אותי מצוות אנשים מלומדה'. אף הוא המשיך בדברי נבואה אחרות עונשים קשים העלולים ח"ו להגיע אם ישקעו בשיגרה.

דברי הנביא אינם מכוונים כלפי פורקי עול או כלפי עבריינים למיניהם. הוא מודיש שהוא פונה לאנשים המכבדים את הקב"ה, אלא שכיבוד זה אינו אלא בפה ובשפתיים. ישעיהו הנביא פונה אל אותם שאפילו יראת שמים יש בהם, אלא שזו יראה חיצונית של מעשים גרידא. ואילו הלב אינו שותף לה. כלפי אלו הוא מריע ומתריע.

השיגרה נמשלה לחלודה, שכאשר היא נצמדת למתכות, אפילו אם הן חזקות מיסודן, הן עלולות להתפורר ולכלות. אף השיגרה וההרגל עלולים לכלות כל חלקת טובה שבעבודת ה'. הרשמים הנעלים ביותר עלולים להישחק על ידיהם.

והי הסיבה שבגללה היתרה ישעיהו הנביא בעונשים חמורים כל כך על התופעה של 'מצוות אנשים מלומדה'. אם השיגרה משתללת על כל פעולות האדם, כביכול, אין דרך לחלצו ממצב מביש זה אלא באמצעות זעזוע. כרי שלא יעלמו שאריות רגשות הקדושה, עלול היה לבוא ח"ו צער נורא, שיטלטל את האדם ויעמידו במקומו הנכון.